

obzira na stranačku pripadnost. Zapravo i ne postoji logično objašnjenje zašto bi netko bio pripadnik neke druge stranke osim HDZ-a i njegova pokreta u tim prijelomnim godinama stvaranja države i obrane samostalnosti.

Na kraju treba reći da je kroz cijelu knjigu uočljiva subjektivnost svojstvena memoarskoj literaturi. Kroz dramatski diskurs, naglašenu emocionalnost i iskrenost, koji obilježavaju čitavo djelo, provlači se nit mračnih urota masonskih zavjerenika, crvenih lijevih liberala i globalista. Takav se izričaj pojavljuje u kontekstu međunarodnoga položaja Hrvatske te je vrlo jasno rezultat "Ja-perspektive" pisanja. Takav stil donekle se i uvažava ako znamo da Mihanović nije povjesničar, no da je takvih ocjena manje, ovom uglednom znanstveniku svoje struke, ne bi škodilo. U prilog tome da ova literatura ima u potpunosti obilježja memoristike govore i mnoga iskustva iz vlastitoga života i života bliže odnosno dalje obitelji i rodbine koja autor donosi.

Iščitavajući knjigu, iz autorova rukopisa lako je primjetljivo da je po zanimanju književnik. Njemu uistinu polaze za rukom živopisna slikovita ocrtavanja mnogih karaktera i mentaliteta te vjerno predočavanje slike koju želi postići kod čitatelja. Bogat rječnik i uzvišen stil koje Mihanović neosporno posjeduje očituju se kroz mnoge romantičarske opise, epitetska nabiranja i lauda na Tuđmanov račun (kroz cijelo djelo, osobito u prvome dijelu). U prvome dijelu, gdje se govori o Tuđmanovim znanstvenim djelima, vidljiva je Mihanovićeva umješnost da mnogo toga uspije izreći u kvantitativnom smislu, no i da je podosta ostao na površini. Zbog toga takav način pisanja i izričaja ovoga nesumnjivo vrijednog memoarskog doprinosa hrvatskoj historiografiji može biti otežavajući čimbenik za tečnost čitanja i laku razumljivost svakomu. Autorovo "osobito udivljenje i poštovanje" (str. 143.) prema predsjedniku Tuđmanu i njegovim zaslugama rezultirali su na trenutke preidealiziranom slikom koja se može dobiti kao sveukupan dojam. Unatoč tome ova knjiga predstavlja još jedan prilog proučavanju hrvatske povijesti devedesetih godina XX. stoljeća, boljem upoznavanju njezinih aktera, same osobe predsjednika Tuđmana, njegova cjelokupnog znanstvenog djela i povijesnih državotvornih zasluga, okoline koja ga je okruživala i s kojom je surađivao u stvaranju "jedine i vječne" (str. 145.) hrvatske države.

Vrlo je pohvalno što se na kraju nalaze "Ljetopis dr. Franje Tuđmana" i "Kazalo imena" osoba koje se pojavljuju u knjizi, kao i autorova detaljna biografija.

IVAN MIHANOVIĆ

Jugoslavija u hladnom ratu: prilozi istraživanjima: zbornik radova, glavni i odgovorni urednik Aleksandar Životić, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd 2010., 212 str.

Zbornik *Jugoslavija u hladnom ratu: prilozi istraživanjima* nastao je kao rezultat dva kruga istoimenog ciklusa predavanja koje su u Beogradu održali znanstvenici i suradnici Instituta za noviju istoriju Srbije, nastavljajući time tradiciju održavanja znanstvenih tribina naslovne tematike. Poticaj organizaciji ovog ciklusa predavanja bila je

potreba Instituta i Katedre za istoriju Jugoslavije Filozofskog fakulteta u Beogradu da predstave mlađu generaciju istraživača hladnoratovske tematike i da potaknu na daljnja istraživanja.

U uvodnoj riječi (str. 9.–11.) Redakcija je naglasila da je osnovni motiv u stvaranju zbornika radova bila želja da stručnoj, ali i široj javnosti znanstvenim metodama prikažu djelovanje i položaj Jugoslavije u vrijeme hladnoga rata. Nastojali su pokazati svu kompleksnost jugoslavenskoga položaja, pri čemu su otvorili i brojna nova pitanja koja stoje pred novim generacijama povjesničara. Uz podatke o autorima Zbornik je opremljen i imenskim kazalom, a donosi nam devet sintetskih radova koji problematiziraju različite aspekte jugoslavenske vanjske politike u vremenu hladnoga rata.

Rad Dragana Bogetića "Jugoslavija između Istoka i Zapada" (str. 13.–36.) nudi teorijski okvir istraživanja hladnoratovske problematike, a uredništvo smatra da je po kvaliteti taj rad svojevrsni metodološki priručnik za istraživanje hladnoga rata. Bogetić u poslijeratnom razvoju Jugoslavije vidi izvjestan politički anakronizam, čak i apsurd, imajući na umu bipolarnu podjelu međunarodnoga poretka u kojoj je, tražeći najviše za Jugoslaviju, jugoslavenska vanjska politika često mijenjala svoje saveznike. Čitavu diplomatsku povijest druge Jugoslavije Bogetić dijeli na tri razdoblja: razdoblje bliskih odnosa sa sovjetskim blokom, razdoblje saveza sa Zapadom i kao posljednje, najdulje, ali i kao ono koje je obilježilo jugoslavensku vanjsku politiku druge polovice XX. stoljeća, izdvaja razdoblje otvaranja prema zemljama Trećega svijeta i stvaranja Pokreta nesvrstanih. Bogetić navodi da je, zahvaljujući Pokretu nesvrstanih, Jugoslavija imala mnogo značajniju ulogu u međunarodnim odnosima nego što je to realno mogla imati na osnovi svoje gospodarske, teritorijalne ili vojne snage. Iako je gospodarski Jugoslavija ostala izrazito vezana za Europu i SAD (Bogetić donosi podatak da je u ukupnoj gospodarskoj i finansijskoj suradnji s inozemstvom 78% otpadalo na suradnju s Europom i SAD-om), smatra da je politika nesvrstavanja bila svojevrsan politički "bijeg iz Europe" (str. 35.). Tvrdi da je takav jugoslavenski položaj imao i svoju lošiju stranu – vezivanjem za takav bipolarni sustav Jugoslavija je samu sebe osudila na propast jer je kraj bipolarnog poretka značio i kraj Jugoslavije, pa zbog toga Jugoslaviju (uz SSSR) vidi kao najveću žrtvu pada socijalizma u Europi.

Aleksandar Životić autor je članka "Jugoslavija i Bliski istok u hladnom ratu (1945-1970)" (str. 37.–62.) u kojem prikazuje odnos Jugoslavije prema hladnoratovskim krizama na području Bliskog istoka do 1970. godine. Životić uočava tri faze jugoslavenske vanjske politike prema tom prostoru prije stvaranja prave jugoslavenske bliskoistočne politike obilježene nesvrstanimima. U prvoj fazi 1945.–1948. jugoslavenska vanjska politika prema tom prostoru bila je gotovo potpuno rezervirana. Druga faza, koja je počela jugoslavenskim priznanjem Izraela 1948., obilježena je bliskim političkim, ekonomskim i vojnim vezama s Izraelom, a trajala je do izgradnje bliskih odnosa s Egiptom krajem 1954. godine. Odnosi s Egiptom poboljšavali su se nakon promjene egipatskog vladajućeg režima i svrgavanja kralja Faruka 1952., ali vidljivi rezultati došli su tek 1954., kada počinje i treća faza (1954.–1956.) koju obilježava održavanje dobrih odnosa s Izraelom i još jače povezivanje s Egiptom nakon dolaska Gamala Abdela Nasera na vlast. Autor se posebno osvrnuo na jugoslavensku politiku u vrijeme Sueske krize 1967., u kojoj je Jugoslavija na diplomatskom planu zastupala interese arapskih zemalja uz inzistiranje na postizanju kompromisnog rješenja.

Jovan Čavoški prikazao je odnos Jugoslavije prema hladnoratovskim krizama na području Dalekoga istoka svojim radom "Jugoslavija i Daleki istok – Treći svet između Jugoslavije i Kine" (str. 63.–76.). Čavoški prikazuje pojavu "afro-azijanizma" kao radikalni i revolucionarni koncept koji je usmjeravao djelovanje država Trećega svijeta smjerom suprotnim od politike Pokreta nesvrstanih.

"Spoljna politika Jugoslavije i zemlje narodne demokratije u susjedstvu 1953-1958." (str. 77.–96.) naslov je rada Vladimira Cvetkovića koji je prikazao uspostavu normalizacije odnosa između Jugoslavije i susjednih zemalja, sovjetskih satelita, nakon normalizacije odnosa između Jugoslavije i SSSR-a.

Člankom "Živeti i raditi u emigraciji. Savez 'Oslobođenje' (1949-1990)" (str. 97.–110.) Mira Radojević predstavila je političko djelovanje jugoslavenske emigracije tijekom hladnoga rata usmjeravajući se prvenstveno na proučavanje djelovanja Saveza "Oslobođenje", prema autoričinu mišljenju, organizacije jugoslavenskog, ali izrazito demokratskog idejnog usmjerenja. Autorica smatra da je "Oslobođenje" odigralo značajnu ulogu u demokratskom prosvjećivanju i njegovanju političke kulture u vrijeme socijalističke Jugoslavije.

U članku "Jugoslavija i Balkanski pakt 1953/1954." (str. 111.–126.) Milan Terzić pisao je o strukturi Balkanskog pakta kao vojno-političkog saveza kojime je jugoslavenska vanjska politika iskoračila iz okvira Istočnoga bloka i uspostavila dobre odnose sa zemljama Zapadnoga bloka, prvenstveno s Grčkom i Turskom. Ipak, odbijanjem čvršćeg vezivanja za Zapadni blok (NATO) najavljena je nova faza jugoslavenske vanjske politike – politike nesvrstavanja.

"Jugoslavija i mađarska kriza 1956. godine" (str. 127.–148.) naslov je članka Katarine Kovačević koja mađarsku krizu 1956. vidi kao presudnu za jugoslavensku politiku u hladnome ratu. Prikazani su bilateralni odnosi ne samo u revolucionarnoj 1956., nego i u trogodišnjem razdoblju nakon normalizacije odnosa 1953. godine.

Slobodan Selinić prikazao je u članku "Jugoslavensko-čehoslovački odnosi 1945-1955." (str. 149.–181.) odnose Jugoslavije s Čehoslovačkom od godina intenzivnog savezništva preko godina sukoba do normalizacije odnosa do kojih je došlo zbog normalizacije odnosa između Jugoslavije i SSSR-a.

U članku "Josip Broz Tito i 'jugoslovenski pogled na Evropu'" (str. 183.–205.) Ljubodrag Dimić piše o novom smjeru jugoslavenske politike prema Europi, integracijskim procesima i traganjima za novim obrascem europskog sustava kolektivne sigurnosti nakon sovjetske intervencije u Čehoslovačkoj 1968. godine.

Ovim Zbornikom Institut za noviju istoriju Srbije nastavlja s dobrom tradicijom izdavanja monografija s tematikom jugoslavenske vanjske politike u drugoj polovici XX. stoljeća. U posljednje tri godine Institut je objavio nekoliko značajnih naslova poput knjige *Jugoslovensko-bugarski odnosi 1944-1949.* (2007.) Petra Dragišića, knjige Aleksandra Životića *Jugoslavija i Suecka kriza, 1956-1957.* (2008.), knjige Sanje Petrović-Todosijević *Za bezimene. Delatnost UNICEF-a u FNRJ 1947-1954.* (2008.), zbornika *Spoljna politika Jugoslavije 1950-1961.* (2008.) ili pak knjige *Jugoslavija i kinesko-indijski konflikt 1959-1962.* Jovana Čavoškog (2009). Ovaj Zbornik zasigurno upotpunjuje kolekciju i uvjerava nas da kolege u Srbiji sustavno i možemo reći timski rade na proučavanju jugoslavenske vanjskopolitičke povijesti, što u hrvatskoj historiografiji nije slučaj. Razloge tomu možda možemo tražiti u činjenici da se velika većina

arhivskog gradiva jugoslavenske države iz tog vremena nalazi upravo u beogradskim arhivima, ali je možda još važniji podatak da postupak sukcesije arhivske građe zemlja bivše SFRJ već godinama stoji na mrtvoj točki.

JOSIP MIHALJEVIĆ

Zvonimir DESPOT, *Pisma Titu. Što je narod pisao jugoslavenskom vođi*, Večernji posebni proizvodi, Zagreb 2010., 318 str.

“Tito je bio ne samo prva i nedodirljiva ličnost nego i jedina učinkovito djelujuća državna, politička i partijska institucija. Osnovne poluge vlasti držao je osobno i neposredno. Savezna vlada bila je odavno svedena na svojevrсни glavni odbor za privredu, kojom se Tito inače vrlo rijetko i nerado bavio. Ministri vojske, vanjskih i unutarnjih poslova bili su u stalnoj osobnoj vezi s Titom; viđali su ga kad god su htjeli. Predsjednici parlamenta i vlade katkad nisu mogli doći do njega ni poslije ponovljenih zahtjeva. S prvima je razmatrao i detalje iz njihovih ovlasti, a drugima je katkad slao upute preko šefa svoga kabineta.” Tim je riječima Mirka Tepavca, saveznog sekretara za vanjske poslove Jugoslavije 1969.–1972., autor Zvonimir Despot započeo “Uvod” (str. 11.–16.) u svojoj knjizi želeći ukratko opisati srž funkcioniranja jugoslavenskoga komunističkog sustava i države, koji su se u cijelosti oslanjali na Josipa Broza Tita.

Despot je čitateljima ponudio knjigu koja je zapravo zbornik izabranih arhivskih dokumenata, dosad uglavnom neobjavljenih pisama koje su Josipu Brozu pisali građani Jugoslavije, ali i pojedinci iz drugih država. Despotova namjera bila je predstaviti pisma koja su Titu pisali većinom obični ljudi, građani, dok dokumenti, telegrami i pisma službenog i protokolarnog karaktera nisu tretirana u ovoj knjizi. Sadržaji pisama vrlo su šaroliki: kreću se od glorificiranja Titova lika i djela do kritiziranja njegovih poteza i zahtjeva da odstupi s vlasti. Pisma ovog drugog tipa uglavnom su bila anonimna ili poslana iz inozemstva, što nedvojbeno pokazuje da nitko nije mogao otvoreno kritizirati vlast, pogotovo ne neprikosnovenog Josipa Broza Tita. U pismima su jasno vidljivi ljudski problemi, želje, opredjeljenja, a često i reakcije na pojedine događaje, procese i fenomene.

Pisma Titu sjajan su izvor za dublje proučavanje same osobe Josipa Broza Tita jer je na mnoga pisma koja je dobivao dopisivao svoje primjedbe, određujući kako će se riješiti molba i problem na koji autor pojedinog pisma upozorava. Autor smatra da se preko tih pisama mogu pratiti i svi važni politički događaji kroz koje je prolazila Jugoslavija za Titova života. Prema mom osobnom afinitetu to je još bolji izvor za proučavanje strukture i djelovanja tadašnje partijske i državne vlasti, pogotovo za proučavanje odnosa između vlasti i pojedinca, odnosno vlasti i društva, i za proučavanje procesa koji su se u toj interakciji odvijali.

Autor je pisma podijelio u dvije skupine. Prva skupina “Pisma iz Jugoslavije” (str. 19.–229.) sadrži 123, a druga, “Pisma iz svijeta” (str. 231.–312.), 53 pisma. Na kraju knjige, u posebnom poglavlju “Izvori” (str. 315.–318.), autor je napravio zaseban popis fondova i dokumenata koje je istraživao i koristio, iz čega se vidi kakva su sve pisma